

Jelena Brajša

DJECA BEZ RODITELJA I RODITELJI BEZ DJECE

Oduvijek je bilo djece bez roditelja. Prirodno je, stoga, da ona u sebi i sa sobom nose mnogo svojevrsnih životnih teškoća. Ovo složeno sociološko pitanje ostavit ćemo po strani i našu ćemo pozornost usmjeriti na posebnu dječju grupaciju, na napuštenu djecu. Napuštena djeca su ona koja imaju žive roditelje, ali koji su ih se, iz različitih razloga, odrekli i ostavili ih. Budući da se njima bavim u Karitasu, nastojat ću o toj problematici govoriti na osnovi prakse svoga višegodišnjeg rada.

Napuštenu djecu prvenstveno su djeca bez majki. Razumljivo je da svakom djetetu pripadaju oba roditelja, otac i majka, no napuštena djeca prvenstveno su vanbračna, pa zbog toga, govoreći o njima, govorimo s pravom o djeci bez majki. Dijete napušteno od majke nema nikoga, ostavljeno je i prepušteno na milost i nemilost slučajnih ljudskih savjesti. Istina, društvena zajednica, država, brine se za njih, o njima vode brigu i posebne humanitarne organizacije, pa tako i mi u Karitasu. Dosad smo prihvatili oko šest stotina napuštene novorođenčadi. Toj djeci pružamo sve materijalne uvjete za život, no, prema mom uvjerenju, ona ipak »umiru« iz dana u dan kao ljudi jer im nedostaje ono bez čega dijete ne može biti, nedostaje im majčinske topline.

Mnogi misle, pa i majke takve djece, da je za takvu djecu bitno da imaju potrebne materijalne uvjete u prvim životnim danima, a da će se ostalo nadoknaditi kasnije. Govorim vam na temelju praktičnog iskustva i tvrdim da su takva djeca jadna. Malo dijete treba ponajprije majku i njenu toplinu. Svaki dom, prihvatilište, pa i najbolje sredeno, lošije je za dijete nego najslabija i najsiromašnija obiteljska sredina. Prostori našeg stacionara lijepo su uređeni. Neki su im se dan divili gosti iz općinske skupštine. Konstatirali su da su djeca radosna i slatka. Da, tako izgleda njihova vanjska slika; unutrašnja slika tih malih srdaca sigurno nije takva.

Dom je nužno zlo, tu im se pružaju uvjeti za fizički život. Ovdje žive djeca različite dobi, od novorođenčadi, pa sve do onih koji su pošli u srednju školu. Pratila sam i pratim njihov život i znam dobro kako su se razvijali od

prvog dana kad su došli k nama i kako danas misle o jednom normalnom životu. S jedne strane to me boli jer mislim: Bože, pa što smo onda, evo kroz deset, dvanaest godina radili s tom djecom da danas tako razmišljaju o životu. Međutim, s vremenom sam uvidjela da je to posve normalno, da ne može drukčije biti. Dom, kao skup djece, nastojimo lijepo i dobro organizirati. U svim našim domovima nastojimo imati najviše dvadesetero djece, i to djece svih dobi, od najmanjih do petnaestgodišnjaka, da bi u njima na neki način vladala obiteljska atmosfera. Iako mnogo toga činimo i poduzimamo, ipak vidimo koliko toj djeci nedostaje majka. Do treće godine života dijete neće toliko osjećati taj nedostatak. Ono će možda zvati majkom osobu koja se za njega brine. Nju će voljeti, u toj osobi, koja njega voli, gledat će onoga tko mu pomaže u životu. Međutim, kasnije situacija postaje sve teža. Dijete počinje tražiti svoju majku. Najstrašnije je to kad nam dođu posjeti, što moramo dozvoliti, naročito dobročiniteljima koji nam pomažu da svoj rad možemo dalje razvijati, i kad djeca pitaju: »Jesi li ti možda moja mama?« To su bolni trenuci.

Normalno je i razumljivo da dijete zna da nekome pripada, da ga je netko rodio, stvorio, i ono mora nekome pripadati jer dijete je dio roditelja, dijete je dio majke. U vezi s tim ispričat ću jednu divnu, ne priču, nego istinitost, što sam je doživjela s jednom petogodišnjom djevojčicom. Došla je k nama i ja sam je povela iste večeri na krstítke jednoj obitelji. Dok smo se vozile autom, ona me zapita: »Teto, a što ćeš reći čija sam ti ja?« Nisam, iskreno govoreći, uopće znala što ću odgovoriti. Još nisam našla odgovor, a ona će opet meni: »Teto, nemoj reći da sam ničija, reci da sam tvoja!« Danas je to već petnaestgodišnja djevojka. Znala je i trpjela zbog toga što je ničija, a ničija ne može biti. I kad sam je zapitala: »Pa kako to misliš da ne kažem da si ničija«, odgovorila je: »Ma znaš, uvijek su u selu rekli da sam ničija.« To je nju strahovito boljelo, a to dijete ne može podnijeti, ono mora biti nečije. Ono traži majku, ono pita za majku, ali jasno, ne dobiva uvijek odgovor. To su najteži momenti.

Velika je razlika između djece čiji su roditelji umrli i djece koja su napuštena. Dijete, čiji su roditelji umrli, dozvoljava samilost nad sobom (»jadan, umrla mu mama, siročić jedno!«), dok dijete koje je majka napustila ne dozvoljava da ga sažaljvamo. U njemu je preveliki ponos — majka će jednom doći! Kad će doći, to ne zna. Ono jest bez majke i nedostaje mu ono najveće što mu je potrebno u životu, ali se ne da omalovažavati, jer nema nikakve razlike između njega i drugog djeteta. Ono želi biti ravnopravno sa svom drugom djecom. Ispričat ću vam jedan slučaj koji je za mene strašno dirljiv, zapravo stravičan. Radi se o petnaestgodišnjem dječaku koji je kod nas već trinaest godina. Nikad nije živio kod majke, vanbračno je dijete. Njegova majka nije loša žena, ali je napravila veliku pogrešku zato što svom zakonitom mužu prije stupanja u brak nije kazala da ima vanbračno dijete. Kad je on to saznao, nije mogao prijeći preko toga i nije dozvolio da dijete dođe u kuću. Tako je dječak dospio k nama gdje je još dandanas. Budući da nije bio kršten, nakon desetgodišnjeg života u kršćanskoj sredini, zatražio je, molio je da ga krstimo. Nakon toga bio je naš gost u Zagrebu. Prolazili smo ulicom u kojoj se nalazi tvornica gdje radi njegova majka. Želim vam to ispričati da vidite kako se jedno takvo napušteno dijete razvija bez majke. Prolazeći kraj te tvornice, on mi reče: »Teta, zar ne, da tu radi moja mama?« Ja sam se okamenila. Bojala sam

se da će reći: »Idemo je tražiti!« Zнала sam da bi nas oboje izbacila. Rekla sam: »Nisam kod nje nikad bila.« Dakle, nisam mu lagala. Nato on nadoveza: »A znaš, teta, ja bih je ubio. Kad budem velik, ja ću je ubiti.« Nastavih: »Kako ćeš ubiti? Onda nisi na vjeronauku ništa razumio kad želiš ubiti čovjeka.« »Ma, teta, čovjeka! Ma imaš pravo, čovjeka se ne smije ubiti, ali ženu koja ostavi dijete? Ma je li ona čovjek?!« — govorilo je dijete. Četiri godine nakon toga dobila sam poziv da dođem u njegovu školu, jer će ga izbaciti. Do tada je bio dobar učenik, miran dječak, bez problema; pa što se dogodilo? Pretukao je nekog svog kolegu iz razreda. Do krvi. Zašto? Sve je počelo kao dječja šala, a onda je došlo do ozbiljne rasprave između njih dvojice. Taj mu je dječak rekao: »Da tvoja mama nije pokvarena i nevaljala žena, ti ne bi bio u Karitasu!« On ga je nato tako izmlatio da je mali bio u nesvijesti. Nikako ne mogu odobriti fizičko obračunavanje, ali njegov istup razumijem. Majku nije nikada vidio, najradije bi je ubio jer nije prava, jer ga je ostavila, ali ne daj, Bože, da mu netko nešto kaže protiv nje, jer majka je majka, kakva bila da bila, ona mu je dala život; on trpi u svojoj duši, i to strahovito trpi, ali ne može oprostiti svome prijatelju što se ružno i bezobrazno izražava o njegovoj majci. Ostala sam zaista zapanjena nad tom scenom i malo poslije toga pitala sam ga: »Hoćeš li da idemo tražiti mamu?« Rekao je: »Ne, ne želim je više vidjeti!«

Dijete će do svoje treće ili četvrte godine možda svaku drugu ženu pitati: »Jesi li ti možda moja mama? Jesi li došla po mene?« Zatim dolazi razdoblje određene mržnje prema ženi koja ga je napustila. Oni za Majčin dan u školi i drugdje slušaju: majka, to je nešto krasno, to je nešto iznad svega! A njemu to »iznad svega« nedostaje. Često ti naši mališani pišu lijepe zadaće o majkama. Nijednom još nisam doživjela da bi takvo dijete napisalo: ja nemam majku. Vidite, to je razlika između djeteta čija je majka umrla i ovih mališana. Prvi će već u prvoj rečenici reći: »Moja mama je umrla«, ili »Ja više nemam majke.« Napušteni dječak ili djevojčica to neće reći. Njihove će zadaće biti prava remek-djela u kojima se veliča lik majke. Ono neće priznati da je napušteno, da je manje vrijedno, ono to ne dozvoljava i ne može prihvatiti.

Naši su domovi dobro uređeni ako se radi o tome da se spasi život djetetu, no ako vidimo da dijete zaista nema roditeljskog doma i da ga uskoro neće ni imati, bolje je dijete dati na usvojenje. Za normalnog čovjeka, koji živi sređenim bračnim životom, to su neshvatljive stvari. I meni je u početku to bilo neobično teško, ali danas na taj problem gledam potpuno drukčije. Ako majka ne želi svoje dijete, a mi mu želimo stvarno pomoći, najbolje je što prije omogućiti njegovo usvojenje i dati ga u obitelj. Ne govorimo sada o razlozima zašto majke napuštaju djecu, već govorimo o djetetu. Za dobrobit djeteta sigurno je najbolje da se nađe u obiteljskoj sredini.

Svakom usvojenom djetetu treba reći istinu, a to moraju priopćiti novi roditelji, a ne ulica. Što se to prije obavi, to bolje po dijete. Riječi ulice, rijetko dobronamjerne, ostavit će dubok ožiljak na nježnoj dječjoj ličnosti.

Govorila bih sada o svojem usvojenju. Poznato je da sam usvojila troje djece: Tomislava, Martinu i Marijana. Tomislavu je danas petnaest godina. Potpuno je slijep. Bio je i gluhi, ali gluhoća mu je odstranjena medicinskim putem. Danas ima vrlo dobar sluh. Izvrsno svira. Martina ima pet godina. S teškom je srčanom manom. Marijanu su dvije godine. Također je slijep. Još ne

sjedi. Ima devet i pol kilograma. Sa šest mjeseci, kad sam ga uzela, imao je svega dva kilograma. Krenulo je, i nešto će biti od njega. I Tomislav i Marijan tipični su plodovi abortusa. Abortirani su s pet i pol mjeseci trudnoće, ali ostali su živi. Kad zajedno zapjevaju, čovjek ostaje zapanjen. Posebno je radostan i veseo Marijan, sićušan, kao da mu je pet ili šest mjeseci. Bio je potpuno napušten i ja sam ga jednostavno otela. Kad je poslije toga bio ponovno u bolnici, nisu mi ga htjeli vratiti govoreći da je sav oštećen. Na moj zahtjev da mi pokažu nalaze ispričavali su se da ih nemaju pri ruci. Činilo mi se kao da žele da ostane tamo i da umre. To nisam mogla dopustiti. Rekla sam profesoricu: »Rođen je da živi, a ne da umre!« I uzela sam ga. Ima nas danas četvero. Uza sve teškoće, mislim da nam je zajednički svima lijepo.

Na pitanje kako sam Tomici priopćila da je posvojen, odgovaram: Kad su Tomici bile četiri godine, uzela sam Martinu i tada nije bilo problema. No kad je Tomica pošao u prvi razred osnovne škole, uzela sam Marijana. Tomica je tada rekao: »Mama, mene nisi na prsima hranila jer sam došao k tebi velik. Marjanček je posve mali, pa zašto mu sad ne daš mlijeka?« Zamislite! Ne možete vi ništa pred njima! Rekla sam mu da ga nisam rodila ja, nego netko drugi, a da sam između mnoge djece u domu, kao sada Marijana, prije izabrala baš njega. Za danas mu je to dosta.

Njega muče drugi problemi. Stalno ispituje tako vidi, tko ne vidi, zašto on ne vidi. »Ah, taj nesretni inkubator«, kaže on. Ja sam mu, naime, rekla da je u inkubatoru oslijepio. To ga toliko muči da ćemo morati otići do inkubatora da ga on svojim ručicama opipa. Mogla bih vam ispričati mnogo toga, ali evo samo nekih detalja. Moj nećak ga jako voli i s njim se voli igrati, no navečer želi biti slobodan jer ide na Zvezdarnicu. Jednom ga Tomica zapita: »Zašto nećeš mene, Romane, uzeti?« Ja se uključim u razgovor i kažem: »Zato što slijepi ne mogu vidjeti zvijezde. One se mogu vidjeti samo očima, ti okice nemaš i zato ih ne možeš vidjeti.« Moram mu reći istinu. Sutradan me pita: »Mama, da li muha ima oči?« Stalno razmišlja: tko ima oči, tko nema . . . Rekoh: »Ima oči. Ima jednu vrstu ticala kojima sve dotakne da vidi.« »Znači, ima oči, mama, pa onda bi ona mogla vidjeti zvijezde, a ja ne mogu!« Inače dobro razlikuje zvukove automobila. Prepoznaje Opel, Volkswagen, Fiću. Jednog 'dana pred nama je vozio Opel, a on veli: »Mama, pa to ti je Opel pred nama. Vidiš da vidim, a ti kažeš da ja ne vidim.« Znam da mu je teško, a što da mu kažem? »Ma Tomice, ti nisi vidio Opel, ti si ga čuo!« Tad je opet žalostan. Silovito želi da mu priznam kako on nešto malo vidi, ali ja mu ne smijem lagati. I razgovor teče: »Mama, a da li bi ti htjela da ja malo vidim?« Što ću mu reći? Ako rekнем: »Htjela bih!«, to će ga boljeti čitav život. Zato kažem: »Pa što bi ti s time da malo vidiš?« »Ma, samo malo, samo malo da vidim!« »A što bi s time?« »Vidio bih kako si ti lijepa!« »Moj Tomice, to ti i ovako vidiš, zato ti ne trebaju oči.« Čovjek mora zaista stalno razmišljati što će i kako odgovarati i zato mu ja često kažem: »Tomice, pa ti znaš da sam te uzela takvog kakav si bio. Ti si bio slijep kad sam te uzela i ja ništa ne mislim što bi bilo kad bi bilo ovo ili ono. Ja sam mislim kako je lijepo kad si dobar, kad ne kažeš »neću«, kad se ne tučeš!« Obično me zagrlji i kaže: »Ti si moja prava mama!« Vidite, da sam mu rekla da bih voljela da vidi, on ne bi bio zadovoljan. To bi ga mučilo, a promijeniti i onako ništa ne možemo. Uvijek ću mu govoriti istinu. To je dijete našlo u mome domu toplinu i ono

je danas još, to sigurno momu reći, sretno i zadovoljno u zajednici sa svojom braćom i sa mnom.

Nakon izlaganja g. Jelene Brajša vođen je razgovor u kojem je bilo najviše govora o mogućnostima usvajanja djece. Saznali smo da danas potencijalnih usvajatelja ima relativno mnogo, ali propisi oko usvajanja nisu tako jednostavni. Majka se mora sudskim putem odreći svoga djeteta. Neposredno nakon poroda to je zabranjeno činiti, a nerijetko poslije toga majke se brzo izgube i napušteno dijete ne može nitko posvojiti.

Razgovaralo se i o mogućnostima da se uzimaju djeca iz dječjih domova u one obitelji koje to žele i koje bi se roditeljski odnosile prema djeci, ali bez usvojenja (i bez naplate). Na žalost, takvih je zahtjeva malo. Još smo uvijek, gotovo svi, kruto odgojeni i vrlo je malo ljudi prave humanosti i širine koji bi se htjeli žrtvovati za tuđu djecu. Inače Karitas djecu iz svojih domova običava preko praznika smještati u obitelji da bar malo osjete obiteljsku klimu i toplinu obiteljskog doma.

Inž. Vladimir Paleček

»GLADNO DIJETE«

Osobito mi je drago što u ovoj Međunarodnoj godini djeteta mogu nastupiti i govoriti o nekim problemima života djece zemalja u razvoju. Kad je Generalna skupština Ujedinjenih naroda donijela rezoluciju o proglašenju Međunarodne godine djeteta, vodila ih je pri tome prije svega misao o tome kako žive djeca u siromašnim zemljama. U toj oblasti problema ima i u razvijenim zemljama, no oni su druge naravi. Žalosno je, aH ipak djeca bez roditelja mogu živjeti; bez kruha se, međutim, ne može. Reći ću jedan strašan podatak koji teško opterećuje savjest čovječanstva. Ovo dobro zapamtite! Možete zaboraviti sve što ću vam reći, ali ovo nemojte! Svake minute, svake minute od gladi i njenih posljedica umru oko 72 ljudska bića. To znači da će do kraja ove godine umrijeti oko 40 milijuna ljudi, preko polovice od toga broja su djeca. I to se neprestano dešava danas u Aziji, u Africi, u Latinskoj Americi. Srećom, stanje u Evropi nije takvo. Možemo li i smijemo li biti i ostati ravnodušni?

Moram reći da danas u svijetu ima dovoljno hrane da nitko ne umre od gladi, međutim, ljudi su ravnodušni. Zašto? Vjerujem da ima razloga, no jesu li svi opravdani? KoHko ljude zanima glad drugih, problemi svijeta, a koliko zabave, užici, oni sami? Lakše je zatvarati oči i ne znati što se zbiva. Ljudi se u bogatim zemljama bore sa suvišcima kilograma, drže djetetu, ali pritom neće kazati: neću jednom dnevno jesti i, umjesto za vlastitu hranu, dat ću sredstva za gladnu djecu, ili Karitas, ili za djecu zemalja u razvoju.